

7.6.2012

Dnro:341/D.a.3/2012

Geologian tutkimuskeskus
Maa- ja metsätalousministeriö
Oikeusministeriö
Ympäristöministeriö
Metsähallitus
Metsähallitus/Lapin luontopalvelut
Tukes
Tutkimuseettinen neuvottelukunta
Lapin ELY-keskus

Asia: Geologian tutkimuslaitoksen (GTK) malminetsintätoiminta saamelaisten kotiseutualueella
Viite: Kaivoslain soveltaminen saamelaisten kotiseutualueella ja Metsähallituksen yhteiskunnalliset velvoitteet

1 Johdanto ja asian kuvaus

Saamelaiskäräjien hallitus on käsitellyt asiaa kokouksessaan 7.6.2012 ja päättänyt antaa asiassa oheisen esityksen.

Metsähallitus on linjannut, että se ei myönnä kaivoslain (621/2011) § 9 mukaisia maanomistajan suostumuksia saamelaisten kotiseutualueella tehtävää malminetsintää varten. Malminetsintä Metsähallituksen hallinnassa olevalla maa-alueella saamelaisten kotiseutualueella edellyttää kaivoslain mukaisen luvan hakemista turvallisuus- ja kemikaalivirastolta (jatkossa Tukes). Metsähallitus on myöntänyt Geologian tutkimuskeskukselle (jatkossa GTK) tutkimuslupia geologiseen tutkimukseen. Metsähallituksella ei ole asiassa virallista päätöstä, mutta koska tutkimuslupia on myönnetty, käytännöstä on muodostunut linjaus. Metsähallitus voi myöntää myös saamelaisten kotiseutualueella tutkimuslupia geologiseen tutkimukseen valtion hallinnassa olevalle maa-alueelle, myös erämaa-alueille.

Pääosin Metsähallituksen myöntämät tutkimusluvut koskevat tutkimuslaitosten ja yliopistojen tekemää biologista tutkimusta. Geologista tutkimusta tehdään Suomessa myös yliopistoissa. Biologisen ja geologisen tutkimuksen vaikutukset alueen luontoon ja muuhun käyttöön ovat hyvin erilaisia, koska geologista tutkimusta tehdään pääosin maaperänäytteitä ottamalla ja kairamalla maaperään. Biologisella tutkimuksella ei juurikaan ole vaikutuksia luontoon tai alueen muuhun käyttöön. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan geologista tutkimusta ei sen vaikutuksista johtuen voi rinnastaa esimerkiksi biologiseen tutkimukseen kuten Metsähallitus tekee myöntäessään tutkimuslupia geologiseen tutkimukseen. Metsähallitus ei ole myöskään toimittanut tutkimuslupaa asiassa saamelaiskäräjille tiedoksi, vaikka tutkimuksen teolla on ollut huomattavia vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Metsähallituksen myöntämistä tutkimusluvista ei myöskään pyydetä saamelaiskäräjiltä lausuntoa, mitä ei voida pitää asianmukaisena.

Metsähallitus on myöntänyt GTK:lle tutkimusluvan Käsivarren paliskunnan alueelle, johon GTK jätti myöhemmin varausilmoituksen. Kaivoslain § 5 mukaan malminetsinnällä tarkoitetaan kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän paikallistamiseen ja tutkimiseen käytettäviä geologisia, geofysikaalisia ja geokemiallisia tutkimuksia sekä näytteenottoa esiintymän koon ja laadun selvittämiseksi. Kaivoslain § 5 mukaan malminetsintään kuuluu geologinen perustutkimus.

Kaivoslain § 38 mukaan lupaviranomaisen tulee saamelaisten kotiseutualueella selvittää yhteistyössä saamelaiskäräjien, alueen paliskuntien, alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen ja hakijan kanssa malminetsintäluvan, kaivosluvan tai kullanhuuhdontaluvan mukaisesta toiminnasta aiheutuvat vaikutukset saamelaisten oikeudelle alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä harkita haittojen vähentämiseksi ja estämiseksi tarvittavat toimenpiteet. Lain 50 § säädetään luvan myöntämisen esteistä saamelaisten kotiseutualueella. Lain mukaan malminetsintälupaa, kaivoslupaa ja kullanhuuhdontalupaa ei saa myöntää, jos luvan mukainen toiminta:

- 1) yksin tai yhdessä muiden vastaavien lupien tai alueiden muiden käyttömuotojen kanssa olennaisesti heikentäisi saamelaisten kotiseutualueella edellytyksiä harjoittaa perinteisiä saamelaiselinkeinoja taikka muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria;
- 2) heikentäisi olennaisesti kolttien elinolosuhteita ja mahdollisuuksia harjoittaa elinkeinoja koltta-alueella;
- 3) aiheuttaisi erityisellä poronhoitoalueella huomattavaa haittaa poronhoidolle.

Metsähallituslain (1378/2004) § 4 mukaan Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovitettava yhteen saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan, sekä poronhoitolaissa (848/1990) tarkoitetulla poronhoitoalueella siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.

Saamelaiset ovat Suomessa alkuperäiskansa, jolla on oma kulttuuri, kieli ja elämänmuoto. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kysymys on saamelaisten perusoikeudesta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa. Perustuslain 17 §:n 3 momentin tarkoittamana saamelaisten kulttuurina ja perinteisinä elinkeinoina pidetään mm. poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä (HE 309/1993 vp ja PeVL 32/2010 vp).

Suomen ratifioima kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) velvoittaa Suomea turvaamaan saamelaiskulttuurin säilymistä (artikla 27).¹ Yleissopimuksen sanamuoto asettaa sopimusvaltioille ns. negatiivisen velvoitteen, joka velvoittaa pidättäytymään toimenpiteistä, jotka estäisivät vähemmistöihin kuuluvia nauttimasta yleissopimuksessa turvattuja oikeuksia omaan kulttuuriin, kieleen tai uskontoon. Lisäksi sopimusvaltio on velvollinen suojelemaan artiklan turvaamia oikeuksia myös muilta tahoilta tulevilta loukkauksilta. Myös positiiviset toimenpiteet voivat ihmisoikeuskomitean mukaan olla välttämättömiä 27 artiklan mukaisten oikeuksien suojelemiseksi. YK:n ihmisoikeuskomitea luo artikla 27 tulkitsemiskäytäntöä ratkaistessaan yksilövalituksia. Ihmisoikeuskomiteassa käsitellyssä yksilövalituksessa (*Ilmari Länsman ym. vs. Suomi*, No. 511/1992) oli kyse louhostoiminnasta ja louhitun kiven kuljetuksista poronhoitoalueella. Komitea painotti, että jatkossakin taloudellinen toiminta alueella ni toteutettava siten, että valittajat saattoivat edelleen hyötyä poronhoidosta. Valtion oli huomioitava, että louhostoiminnan kasvattaminen joko laajentamalla olemassa olevia louhoksia tai perustamalla uusia saattaisi jatkossa muodostua 27 artiklan mukaiseksi kieltämiseksi ja siten KP-sopimuksen loukkaukseksi. KP-sopimuksen artikla 27 edellyttää Suomea turvaamaan saamelaiskulttuuriin kannattavuuden myös tulevaisuuteen nähden eivätkä valtakulttuurin ja Suomen valtion taloudelliset edut saa uhata saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta.

¹ Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Saamelainen poronhoitokulttuuri ylläpitää saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa, jota suojelee Suomen ratifioiman biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j)². Saamelainen poronhoito on myös biodiversiteettisopimuksen suojelemaa tavanomaista luonnonkäyttöä.³ Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto on sidoksissa saamen kieleen ja saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin, kuten poronhoitoon. Poronhoidon elinvoimaisuuden heikkeneminen heikentää myös saamelaisten perinteistä tietoa.

GTK on työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan kuuluva virasto. GTK:sta annetun lain (167/2011) § 3 mukaan tutkimuskeskuksen tehtävänä on tehdä tutkimusta ja tuottaa asiantuntijapalveluita toimialallaan. Valtioneuvoston asetuksessa GTK:sta (168/2011) § 1 määrätään tarkemmin GTK:n tehtävistä. Asetuksen mukaan GTK mm. tekee elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnan kannalta tarpeellista geologian alan tutkimus- ja kehitystyötä omarahoitteisesti, yhteisrahoitteisesti ja toimeksiannosta sekä edistää toimialansa tutkimusta osallistumalla kansainväliseen yhteistyöhön ja palvelemalla sekä koti- että ulkomaisia asiakkaita.

2 GTK:n malminetsintätoiminta saamelaisten kotiseutualueella

GTK:lla on käynnissä parhaillaan Pohjois-Suomen mineraalipotentialin arviointihanke. Hankkeen tavoitteena on mm. malminetsintä. Hankkeen puitteissa GTK on selvittänyt mm. Käsivarren maaperän malmivarantoja. GTK:n mukaan kuluva vuonna on tarkoitus tuottaa Käsivarren ja Keski-Lapin alueelta raporttimuotoinen (GTK:n raportti M19) arvio alueiden mineraalipotentialista sekä suositukset jatkotoimenpiteistä alueilla.

GTK on jättänyt Tukesille varausilmoitushakemuksen (VA 2012:0041-01H) Enontekiön Markkinassa (saam. *Márkan*) sijaitsevalle alueelle 27.3.2012. Ilmoituksen mukaan alueella olisi kulta, nikkeliä, rautaa, kuparia ja platinaa. Kallioperäkartoitusten mukaan alueella on myös uraaniesiintymiä, vaikkakaan GTK:n varausilmoituksessa ei uraania mainitakaan. Kaivoslain § 9 mukaan uraaninetsintä edellyttää aina malminetsintälupaa, eli uraania ei voi etsiä tutkimusluvalla tai maanomistajan suostumuksella. Asiaa käsitellessä tulee myös huomioida, että GTK:n tekemän varausilmoitusalueen sisällä on australialaisen kaivosyhtiön Dragon Miningin tekemiä valtauksia Suvikeron (saam. *Čuđđečearru*) ja Ruossakeron (saam. *Ruossačearru*) alueella: Sarvi 1 (Kaivosnro: 8830/1), Sarvi 2 (8830/2), Ruossa 9 (8778/1), Ruossa 10 (8778/2), Ruossa 13 (8778/3), Ruossa 14 (8778/3), Ruossa 15 (8778/5) ja Ruossa 16 (8778/6).

Saamelaiskäräjien tietojen mukaan Palkiskurun (saam. *Bálggesgurra*) alueella, joka sijaitsee Dragon Miningin valtausten alapuolella ja GTK:n varausilmoituksen alueella, on huomattava uraaniesiintymä, jonka pitoisuudeksi on arvioitu 5 %. Kaivostoiminnan perustamisen kannattavuuden osalta on arvioitu, että uraanikaivosten osalta kaivoksen perustaminen olisi kannattavaa, jos pitoisuus olisi 0,1 %. Alueilla, kuten kyseessä olevalla GTK:n varausalueella, jossa olisi mahdollista hyödyntää myös muita malmeja, hyödyntämiskynnys on vielä alhaisempi. GTK:n varausalue on hyvin laaja, kattaen koko Käsivarren alueen Kultiman (saam. *Gulddán*) kylästä aina Ropille (saam. *Rohpi*) asti. Alueeseen kuuluu osia Käsivarren ja Tarvantovaaran erämaa-

² Sopimusosapuolien tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä, sekä edistää ja laajentaa niiden soveltamista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen omistajien luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista.

³ Artikla 10(c): suojella ja kannustaa biologisten resurssien tavanomaista käyttöä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti, jotka soveltuvat suojelun ja kestävän käytön vaatimukseen

GTK:sta annetussa asetuksessa sille ei ole annettu tehtäväksi malmin hyödyntämistä. Onkin pohdittava, että onko valtion laitoksen tarkoituksenmukaista edes etsiä malmia, koska se ei voi sitä hyödyntää. GTK:n tulee asetuksen mukaisesti arvioida tekemänsä tutkimuksen yhteiskunnallista tarvetta. Yhteiskunnallisen tarpeen arvioiminen GTK:n toiminnassa edellyttää yksiselitteisesti kaivoslain saamelaisten kotiseutualuetta koskevien määräysten ja saamelaisten oikeusaseman asianmukaista huomioimista GTK:n tekemässä perustutkimuksessa ja malminetsinnässä saamelaisten kotiseutualueella. Valtion laitoksena GTK:ta velvoittavat Suomen kansalliset ja kansainväliset velvoitteet saamelaisia kohtaan. Myös Työ- ja elinkeinoministeriön, jonka hallinnonalalla GTK toimii, tulee huolehtia tulohajauksessa saamelaisia koskevien velvoitteiden tunnistamisesta ja huomioimisesta GTK:n toiminnassa saamelaisten kotiseutualueella.

3 GTK:n tutkimustoiminnan vaikutukset saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon

GTK on tehnyt Käsivarren alueella Metsähallituksen tutkimusluvalla maaperän peruskartoitusta eli käytännössä kaivoslain § 5 mukaista malminetsintää useamman vuoden ajan. Tutkimustoiminta on tapahtunut samoilla välineillä kun varsinainen malminetsintä. GTK on tutkinut tutkimusluvallaan hyvin aktiivisesti maaperää Käsivarressa erämaa-alueiden sisällä ja sen ulkopuolellakin. GTK:n toiminnalla on ollut huomattavia vaikutuksia Käsivarren poronhoitoon. Paliskunnan perinteinen laidunkiertojärjestelmää on jouduttu muuttamaan, koska tutkimustoiminta on tehnyt perinteisistä laidunalueista kelvottomia porolaitumeksi. GTK on tehnyt tutkimustoimintaa kaivinkoneella esimerkiksi Kultiman alueella. Tutkimustoimintaa on tehty myös erityisesti Kalkkooaivin (Gálggoaivi) ja Sarvvesoivin (saam. *Sarvvesoavi*) alueilla. GTK:n käyttämät kaivin- ja kairauskoneet ja maaperän tutkimukseen käytetyt laitteet tekevät kuoppia ja syviä jälkiä maisemaan ja kasvillisuuteen. Suuret alueet tulevat kelvottomiksi porolaitumina. Tämä johtaa porotokkien hajoamiseen, eri poroelöjen mastaamiseen eli sekoittumiseen lisäten huomattavasti poronhoitajien työtä.

Tutkimusalueella paimentava siida on joutunut siirtämään porojen laidunalueita pohjoisemmaksi alueille, joissa jatkuva tutkimustoiminta ei häiritsevät poroja. Koko GTK:n tutkimusalue sijoittuu monen siidan poronhoitoalueelle. Siitojen laidunalueet ovat kaventuneet ja toiminnalla on ollut kielteinen vaikutus koko Käsivarren paliskunnan poronhoitoon, koska myös muiden siitojen laidunalueet ovat kaventuneet. Laidunalueen kaventuminen on kiristänyt ilmapiiriä paliskunnan sisällä ja johtanut poronhoitajien taloudellisiin menetyksiin. Käsivarren paliskunta on joutunut siirtymään kilpailevien maankäyttömuotojen johdosta porojen lisäruokintaan, mikä lisää huomattavasti poronhoidon kuluja. GTK:n tutkimustoiminnan vaikutukset alueen poronhoitolle ovat olleet huomattavia ja kielteisiä. GTK ei ole tehnyt minkäänlaista yhteistyötä alueen poronhoitajien kanssa eikä ole kuullut ennen tutkimus- eli malminetsinnän aloittamista alueen poronhoitajia lainkaan. GTK ei ole myöskään suostunut kertomaan poromiehille tarkemmista tutkimusalueista, tutkimusajoista tai –menetelmistä poronhoitajien kyselyistä huolimatta. Jos GTK olisi todellisuudessa tehnyt perustutkimusta tutkimuslupansa mukaisesti, sillä on velvollisuus noudattaa tutkimuseettisiä ohjeita ja kertoa avoimesti verovaroilla tuotetun tutkimuksen sisällöstä, tavoitteista ja menetelmistä ja toimia yhteistyössä poronhoitajien kanssa. Käsivarren poronhoitajien mukaan GTK on pyrkinyt tekemään malminetsintätoimintaa hyvin salaisesti.

GTK:n toiminta ja haluttomuus yhteistyöhön poronhoitajien kanssa on osoittautunut henkisesti raskaaksi poromiehille ja on kiristänyt kaivosteollisuutta kannattavien ja poronhoitajien välejä. Toiminta on vaikuttanut kielteisesti Käsivarren asukkaiden sosiaaliseen elämään. GTK jatkaa

edelleen tutkimustoimintaa alueella, nyt se on pohjoisempaa Saarenpäässä (saam. *Sulloavi*) etsimässä malmia.

GTK on jättänyt Käsivarren alueelle mönkijäreiteille kaadettuja puita, jotka ovat vaarallisia poromiehille ja voivat johtaa mönkijäonnettomuuksiin. Maastoliikenne on alueella lisääntynyt GTK:n tutkimustoiminnan johdosta. Reittien ulkopuolinen maastoliikenne on ollut täysin hallitsematonta ja tutkimustoimintaa on tehty kantama-ajalla häiriten kantavia vaatimia lisäten niiden keskenmenoriskiä. Tutkimustoiminnan johdosta paliskunta on myös joutunut tekemään korvauksia ylimääräistä työtä, kun paliskunta on joutunut purkamaan porokaarteiden rakenteita GTK:n tutkimustoiminnasta johtuen.

Metsähallituksen mukaan GTK:n Käsivarren alueelle myönnetyssä tutkimusluvassa on edellytetty, että GTK toimii yhteistyössä poronhoitajien kanssa. Keskus on toiminut tutkimusluvasta vastaisesti, koska yhteistyötä ei ole ollut lainkaan. Saamelaiskäräjien tietojen mukaan Metsähallitus ei valvo tutkimusluvasta ja sen ehtojen toteutumista. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan Metsähallituksen ei tule myöntää tutkimuslupia, jos se ei pysty valvomaan tutkimusluvasta ehtojen toteutumista ja kyseisen luvan nojalla tehdyn tutkimuksen asianmukaisuutta.

GTK on Käsivarren lisäksi tehnyt tutkimusluvasta nojalla peruskartoitusta ja malminetsintää myös saamelaisten kotiseutualueen muissa kunnissa. GTK:lla on esimerkiksi kaksi tutkimuslupaa Inarin kunnassa Hammastunturin erämaa-alueella Pohjois-Lapin kallioperäkartoituksen tekemistä varten. Lisäksi GTK tekee yhdessä Metsäntutkimuslaitoksen (Metla) kanssa saamelaisten kotiseutualueella kuusen ja männyn metsärajan tutkimusta, jossa selvitetään mm. puuston ikäjakaumia, maaperän vaikutusta metsänrajaan ja ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan on epäselvää, miten metsärajan tutkimus liittyy GTK:lle laissa ja asetuksensa annettuihin tehtäviin, ellei tutkimuksen yhteydessä ole tehty metsärajan tutkimuksen perusteella kallioperäkartoituksia, jotka hyödyttäisivät myös GTK:n kaupallista toimintaa ja malminetsintää.

Lapin paliskunnan alueella Sodankylän kunnassa GTK harjoittaa myös maaperäkartoitusta Metsähallituksen myöntämän tutkimusluvasta nojalla. Aiemmin ongelmana on ollut, että kairausreikiin on jätetty rautapiikkejä, jotka ovat vaarallisia mönkijöillä ja kelkoilla liikkuville poronhoitajille. Nykyisin GTK on poistanut piikit maastosta, mutta yleisenä ongelmana on edelleen tutkimuspaikkojen yleinen siivottomuus ja roskien jääminen luontoon. Tutkijat ovat jättäneet maastoon naruja ja roskia, jopa porausputkien loppuosia on jäänyt pystyyn maastoon, mitkä ovat haitallisia ja vaarallisia kesällä ja syksyisin poroille ja poronhoidolle ja poromiehille. Porot voivat hirttäytyä rykimäaikaan ja kesäisin naruihin. GTK tekee edelleen Metsähallituksen tutkimusluvalla malminetsintää ja geologista tutkimusta myös kairauskonein Lapin paliskunnan alueella. GTK on mm. hakenut maastoliikenne- ja tutkimuslupaa Vuotsoon Roivaisen alueelle vuodelle 2012. Saamelaiskäräjien tiedossa ei ole, onko Metsähallitus myöntänyt tutkimusluvasta. Tutkimuslupahakemuksen mukaan alueella tehtäisiin myös maaperäkairauksia, eli kyseessä olisi kaivoslain § 5 mukainen toiminta.

Kairaus ja muu tutkimustoiminta tapahtuu joko mönkijöin tai kelkoin. Tutkimusluvasta ohessa Metsähallitus myöntääkin maastoliikennelupia GTK:lle. Maastoliikenneluvasta ja tutkimuksen ajankohdista ei neuvotella poronhoitajien kanssa. Maastoliikenne on reittien ulkopuolista maastoliikennettä ja vaikeuttaa porojen kokoamista, liikkumista eri laidunten välillä, lisää porojen mastaamista eli sekaantumista toisten siitojen poroeloihin ja lisää poronhoitajien työtä ja kantama-aikana lisää vaatimien keskenmenoriskiä. Tutkimustoiminnan vaikutuksia arvioitaessa tulee huomioida myös lisääntyvän maastoliikenteen vaikutukset.

Kaldoaivin paliskunnassa Utsjoen kunnassa GTK on vuonna 2010 toteuttanut Metsähallituksen tutkimusluvalla Pohjois-Lapin kallioperän peruskartoitusta, mikä liittyy laitoksen lakisääteiseen kansallisen kallioperän yleiskartoitustehtävään (Geologian tutkimuskeskuksesta annetun lain 2 §).

Tenojoen vesistön ja Näätämöjoen vesistön alueilla tapahtuva kaikkinaisen maaston kairausta sisältävä tutkimustoiminta ja malminetsintä vaarantavat Tenojokeen ja Näätämöjokeen nousevia lohikantoja ja niiden tulevaisuutta, koska kairaustoiminnan yhteydessä vesistöön huuhtoutuu ympäristösuojelulaisissa jätevedeksi luokiteltua jätettä. Tenojoen ja Näätämöjoen lohi ja muodostaa näillä alueilla merkittävässä määrin perustan saamelaisten perinteiselle elinkeinolle ja saamelaisten elämäntavalle.

GTK:n tehtävänä on lain mukaan tehdä tutkimusta. Valtiollisena laitoksena GTK:n tulee toteuttaa tutkimustoiminnassaan tutkimuseettisiä ohjeita ja se on myös sitoutunut noudattamaan toiminnassaan kyseisiä ohjeita. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimien tutkimuseettiset ohjeet on tarkoitettu yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, kuten GTK:ssa, tehtyä tutkimuksen suorittamista varten. Ohjeiden mukaan tutkimuksen tekijöiden tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä ja toteuttaa tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta tutkimuksensa tuloksia julkaistessaan. GTK:n tutkimusmenetelmät eivät ole olleet ohjeiden edellyttämällä tavalla eettisesti kestäviä, koska toiminnassa on loukattu saamelaisten perusoikeutta harjoittaa omaa kulttuuriaan eli tässä tapauksessa poronhoitoa ja tutkimustoiminnasta on seurannut taloudellisia menetyksiä poronhoitajille.

4 Saamelaiskäräjien esitys

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan Metsähallituksen ei tule myöntää GTK:lle maanomistajan tutkimuslupia geologista tutkimusta varten saamelaisten kotiseutualueella, vaan Metsähallituksen tulee edellyttää, että asiassa käydään kaivoslain mukainen lupamenettely. GTK:n toiminta ja tutkimusluvan tosiasiallinen käyttäminen malminetsintään saamelaisten kotiseutualueella on hyvän hallinnon vastaista. Metsähallituslain § 4 mukaisesti Metsähallituksen tulee huolehtia siitä, että tutkimusluvan nojalla ei heikennetä saamelaisten oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin ja että tutkimustoiminnassa noudatetaan kaivoslain vaatimuksia. Metsähallituksen tulee myös maan hallinnasta vastaavana viranomaisena huolehtia siitä, että kaivoslain tavoitteet toteutuvat.

Metsähallitus valmistelee parhaillaan Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmaa, jossa sovitetaan yhteen alueen luonnonvarojen, hoito, käyttö ja suojelu seuraavaksi kymmenvuotiskaudeksi Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueella. Metsähallitus viimeistelee parhaillaan Hammastunturin erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja on myös aloittanut Puljun ja Käsivarren erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan Metsähallituksen tulee linjata tutkimuslupa-asioista ennen suunnitelmien valmistumista, jotta asiaa voidaan käsitellä osana suunnitelmia. Asiakokonaisuutta olisi tärkeää käsitellä myös osana Metsähallituslain § 4 soveltamistyötä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa.

Nyt GTK on saanut kohtuutonta etua muihin toimijoihin nähden, koska se on saanut tehdä malminetsintää tutkimustoiminnan varjolla ilman yhteiskunnallisia velvoitteita. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan GTK:n asemaa ja sidonnaisuutta kaivostoimintaa harjoittaviin tahoihin tulee arvioida huolellisesti ja pohtia siitä annetun lain tarkistamista. GTK toimii tällä hetkellä tut-

kimuksen tuottajana mutta myös kaupallisena toimijana ja sillä on hyvin selkeä ja ongelmallinen kaksoisrooli, koska se voi tehdä myös malminetsintähakemuksia. GTK:n toiminta Käsivarressa hyödyttää ennen kaikkea ulkomaisia kaivosyrityksiä ja tulisikin vakavasti harkita, onko verovaroin tuettava ulkomaisten kaivosyhtiöiden malminetsintää.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan asianomaisten ministeriöiden tulee huolehtia myös siitä, että GTK:lla on asiantuntemusta saamelaisten oikeusasemasta, sen toiminnassa toimitaan kaivoslain määräysten mukaisesti ja että GTK:n toiminta ei uhkaa saamelaiskulttuurin ja poronhoidon harjoittamisedellytyksiä. Ministeriöiden tulee huolehtia myös siitä, että GTK:n harjoittama tutkimustoiminta toteutetaan tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Keskuksen tulee myös kehittää toimintaansa ja vuorovaikutusta poronhoitajien ja saamelaiskäräjien kanssa. GTK:n tulee avoimesti tiedottaa tekemistään tutkimuksista ja sopia tutkimuksen teon ajankohdista, jälkitoimenpiteistä ja maastoliikenteestä ao. siitojen kanssa, jotta toiminta ei aiheuta kohtuutonta haittaa poronhoitajille.

Saamelaiskäräjät edellyttää, että GTK:n, Metsähallitus ja asianomaiset ministeriöt huomioivat ja edistävät pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman saamelaisia koskevien linjausten toteutumista. Valtioneuvosto on asettanut tavoitteeksi ratifioida ILO 169-sopimuksen, joka käsittelee mm. alkuperäiskansojen oikeutta luonnonvaroihin, maahan ja veteen. GTK:n tekemä varausilmoitus valtiollisena laitoksena ei ole hallitusohjelman linjausten mukainen. Malminetsintätoiminta ulottuu ilmoituksen mukaan suurelle osalle Käsivarren paliskunnan porolaidunalueita ja vaikeuttaisi saamelaiskulttuurin ja poronhoidon olennaisia harjoittamisedellytyksiä merkittävästi. Malminetsintä ja mahdollinen malmin hyödyntäminen heikentäisivät myös Ilo-sopimuksen ratifiointiedellytyksiä

Saamelaiskäräjät esittää, että tutkimuseettinen neuvottelukunta käsittelee GTK:n tutkimustoiminnan etiikkaa saamelaisten kotiseutualueella ja eettisten ohjeiden noudattamista GTK:n toiminnassa.

Saamelaiskäräjät pyytää kunnioittavammin, että esityksen vastaanottavat tahot vastaavat saamelaiskäräjien esitykseen omalta toimialaltaan ja selvittävät vilpittömin mielin, tavoitteena muodostaa yhteisymmärrys saamelaiskäräjien kanssa asiassa, millaisiin toimenpiteisiin saamelaiskäräjien kannanotto johtaa. Saamelaiskäräjät toivoo hyvää yhteistyötä asiassa ja pyytää vastausta yhteydenottoon viimeistään 15.8.2012 mennessä.

Inarissa 7.6.2012

Klemetti Näkkäljärvi
Puheenjohtaja

Minna Vaarala
ma. esittelijä

Esityksen on valmistellut Suvi Juntunen.

Tiedoksi:
Saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat
Koltaneuvosto